

UDK 004.6:80

Əliquliyev R.M.¹, Cəfərov Y.M.²

¹AMEA İnformasiya Texnologiyaları İnstitutu, Bakı, Azərbaycan

²AMEA Nəsimi adına Dilçilik İnstitutu, Bakı, Azərbaycan

¹secretary@iit.ab.az, ²yedgar@yandex.ru

QLOBAL VULQARİZM BAZASININ YARADILMASI MƏSƏLƏLƏRİ

İnformasiya cəmiyyətində etik normaların qorunması məsələləri nəzərdən keçirilmiş, İnternet mühitində vulqar sözlərdən istifadə problemi təhlil edilmişdir. Cəmiyyətin mədəni inkişafı, informasiya təhlükəsizliyinin təmin olunması baxımından arzuolunmaz sayılan bu problemin həlli üçün qlobal antivulqar bazasının yaradılması təklifi irəli sürülmüşdür.

Açar sözlər: vulqarizm, vulqar leksika, antivulqar, domen adları, wordfilter, informasiya cəmiyyəti, arzuolunmaz kontent.

Giriş

Bəşər tarixinin sənətkarlıq, manufaktura, mexanikləşmə və avtomatlaşdırma kimi dörd mühüm mərhələsindən keçərək hazırda bütün milli mədəniyyətləri özündə ehtiva edən qloballaşma bu gün milli dillərin lüğət tərkibinə təsir göstərən ictimai proseslərin ən mühümüdür. Qlobal mühit insanları, mədəniyyətləri bir-birinə yaxınlaşdırır və bunun da əsasında İnternet dayanır. İnternet fenomeni meydana gələnə qədər insanlar arasındakı ünsiyyət konkret və qapalı informasiya fəzasında gerçəkləşdiyindən, müvafiq hüquqi, mənəvi və dini dəyərlərin köməyi ilə bu ünsiyyətə hansısa formada nəzarət etmək mümkün olurdu. İnternet mühiti isə informasiya məkanları arasındakı sərhədləri ortadan götürür və qapalı informasiya fəzaları qlobal virtual məkanda “udulur”. Belə bir məkan insanlarda yeni davranış stereotiplərinin meydana çıxmasına səbəb olur. Bu stereotiplərin mühüm bir qismi də informasiya cəmiyyətinin etik aspektləri ilə bağlıdır. Elə buna görə də informasiya cəmiyyəti problemlərinin tədqiqatçıları onun etik aspektlərinə xüsusi diqqət yetirilməsini çox vacib hesab edirlər [1].

Təsadüfi deyildir ki, 2005-ci ildə Tunisdə keçirilmiş İnformasiya Cəmiyyəti üzrə Ümumdünya Sammitinin Fəaliyyət Planınının 10-cu bəndi də bilavasitə informasiya cəmiyyətinin etik aspektləri barədədir. Burada informasiya cəmiyyətinin etik aspektləri ilə bağlı universal qiymətləndirmələrin aparılması, informasiya-kommunikasiya texnologiyalarından (İKT) sui-istifadə hallarının qarşısını almaq üçün ümumi prinsiplərin irəli sürülməsi, insan hüquq və azadlıqlarına dair fundamental dəyərlərin qorunması, bu sahədə araşdırmaların davam etdirilməsi və s. bu kimi mühüm şərtlər təsbit olunmuşdur [2].

Problemin aktualığı

İnformasiya cəmiyyətində etik normaların pozulması bəzən dil vahidlərindən istifadə səviyyəsində özünü göstərir. İnternet fenomeni hər bir dilin istifadə dairəsini genişləndirir, həyatımıza gətirdiyi çoxsaylı mütərəqqi yeniliklərlə bərabər, dilin lüğət fondundan, xüsusilə, şifahi dil leksikasından istifadə ilə bağlı müəyyən problemlərin həllini də zərurətə çevirir. Bu məqalədə informasiya cəmiyyətində etik davranış normalarının qorunması, eyni zamanda, informasiya təhlükəsizliyi baxımından kifayət qədər mühüm əhəmiyyət kəsb edən bir məsələ - virtual məkanda vulqarizmdən istifadə, bu dil vahidlərinin doğurduğu problemlər və onların həlli yolları araşdırılır.

Latın sözü olub, ilkin mənada “vulgaris”, yəni, “sadə xalq” mənası verən vulqarizm ədəbi dil normalarına zidd qaba (qeyri-ədəbi) söz, yaxud ifadələri bildirmək üçün istifadə olunan beynəlxalq termdir [3].

İndiyə qədər linqvistik araşdırmalarda vulqarizmlərin öyrənilməsi birbaşa danışq üslubu ilə bağlı olmuşdur. Bədii üslubda vulqarizmin işlənilməsi, həmçinin vulqarizmə qarşı mübarizə məsələsi uzun illər ərzində xüsusi emosional mənə kəsb etmişdir və oxşar müzakirələr indi də davam etdirilməkdədir. Bu müzakirələrin ədəbi dilin digər funksional üslubları sırasında məhz bədii üsluba aid olması isə heç də təsadüfi deyildir. Leksik tərkibinin mürəkkəbliyi və qeyri-məhdudluğu baxımından şifahi dil, daha çox, dilin bədii üslubuna yaxındır. Çünki bədii üslubda əsərin süjeti, məzmunu, surətlərin xüsusiyyətləri ilə əlaqədar olaraq yazıçı, şair öz obrazlarının daxili aləmini, dünyagörüşünü, mədəni səviyyəsini daha canlı şəkildə təqdim etmək üçün xalq dilindəki bütün sözlərdən, o cümlədən vulqarizmdən istifadə etmək imkanına malikdir. Əlbəttə, dövrün ədəbi-ideoloji mühitindən, ədəbiyyat qarşısında qoyulan ictimai tələblərdən, həmçinin yaradıcı şəxsiyyətin özünün bu məsələyə münasibətindən asılı olaraq bədii əsərlərdə şifahi dilə aid leksik vahidlərin istifadəsi səviyyəsi fərqli ola bilər. Dildəki vulqarizmin özü də məzmun etibarilə müxtəlif səviyyələr üzrə qruplaşdığından, yəni onların bir qismini, ümumiyyətlə, işlətmək mümkün olmadığından, bədii əsərlərdə də dildəki vulqar sözlərin yalnız məhdud bir qismindən istifadə edilir. Eyni zamanda, bədii üslubda vulqarizmlərdən istifadə zamanı, bəzi hallarda onları nisbətən səliqəyə salıb normal bir şəkildə gətirən evfemistik sözlərə üstünlük verilir. Məsələn: “yalan danışsən” əvəzinə “düz demirsən”, “rədd ol” əvəzinə “çıx get”, “bıçbala” əvəzinə “çox bilən” və s.

Bədii üslubda istifadə edilən vulqar sözləri nəzərdən keçirərkən, onların, əsas etibarilə, hörmət bəslənilməyən adamı təhqir etmək, mənliliyini alçaltmaq məqsədilə işlədildiyini görürük. Ona görə də dildə işlənen bütün təhqiredici sözlər, söyüş və qarğış bildirən söz və ifadələrin hamısı vulqar leksikanın tərkibinə daxildir: *öl, partla, yerə girəsən, gönüqalın, ifritə, kaftar, acgöz, görməmiş, fırlıdaq, yaltaq, it, köpək və s.*

İnsanların bir sıra mənfi xüsusiyyətlərini ifadə etmək məqsədilə məcazi mənada işlədilən heyvan, quş və əşya adları da vulqarizm kimi nəzərdən keçirilə bilər: *Tülkü (hiyləgər), ayı (kobud), öküz (qanacaqsız), donuz (müftəxor), qoyun (anlamaz), eşşək (düşüncəsiz, tərs), balqabaq (qanmaz), bayquş (pislik arzulayan) və s.* Fərdin çatışmayan xüsusiyyətlərini və ağıldankəmliyini ifadə edən *boşboğaz, başiboş, kütbeyin, maymaq, sərsəm, qanacaqsız, fərsiz, satqın, alçaq, qaradiməz, zırrama* və s. kimi sözlər də vulqar leksikaya daxil edilir.

Müstəqim mənada kobud olmayan, lakin məcazi mənada birini ələ salmaq, lağa qoymaq məqsədilə işlədilən bir sıra sözlər də vulqar leksika sayılır: *qırçı, piyada* və s.

Vulqar leksikanın bir qismini də mənfi mənada işlədilən və müstəqim mənasını itirmiş alınma sözlər təşkil edir: *əllamə, iblis, şeytan, cin, nadürüst* və s.

Bütün bunlar şifahi üslubdan götürülən və bədii əsərlərdə müxtəlif obrazların dilində istifadəsi mümkün olan vulqarizm nümunələrinin yalnız bir hissəsidir. Şifahi dildə işlənen vulqar sözlərin ümumi sayı isə təsəvvür edildiyindən də çoxdur.

Virtual mühitdə vulqarizmdən istifadə məsələsinin müxtəlif aspektlər üzrə təhlilinə keçməzdən əvvəl İnternet mühitindəki ünsiyyət aktlarının dilin hansı üslubunda reallaşması sualına cavab tapmağa çalışacağıq. Çünki virtual məkanda vulqarizm problemi bu sualın cavabından törəyir.

Bu istiqamətdə aparılmış araşdırmalara əsasən, belə bir nəticəyə gələ bilərik ki, virtual məkanda reallaşan ünsiyyət aktları dil normalarının, o cümlədən istifadə edilən leksikanın sərbəstliyi, qeyri-məhdudluğu baxımından şifahi dilə çox uyğundur. Lakin məsələnin maraqlı məqamı bundan ibarətdir ki, şifahi ünsiyyətdən fərqli olaraq, virtual məkandakı ünsiyyətin özü də ədəbi dildə olduğu kimi, yazılı şəkildə reallaşdırılır. Bu mənada, virtual ünsiyyət özünün canlılığına, ekspressivliyinə, bu ünsiyyətdə iştirak edən tərəflərin dil işarələri vasitəsilə özünüifadə tərzinə görə dilin bədii üslubuna çox bənzəyir. Amma burada da əsaslı fərqlər vardır. Əgər bədii əsərlərdə şifahi dil leksikasının yaratdığı üslubi imkanlar çərçivəsində “danışan” şəxs - yazıçı, şair tərəfindən yaradılmış xəyali, bədii obrazdırsa, virtual məkanda ünsiyyətin birbaşa subyekt qismində çıxış edən real şəxsiyyətin özüdür. Virtual mühitin hər bir iştirakçısı daxil

olduğu ünsiyyət aktlarında müvafiq normalara, o cümlədən dil normalarına münasibəti ilə, seçdiyi leksik vahidlərlə özünün virtual obrazını yaradır. Şifahi dilin leksik fondundakı sərbəstliyin, istifadəçinin bu mühitdəki tam müstəqilliyi və azadlığının virtual məkanın sərbədsizliyi ilə üst-üstə düşməsi virtual şəxsiyyətə özünü ifadə etmək üçün geniş imkanlar verdiyi qədər etik normaların pozulması hallarına da yol açır. Bu normaların pozulması isə, əsasən, vulqarizmlərdən geniş istifadə hallarında özünü göstərir.

Qlobal virtual məkanda vulqar sözlərdən istifadənin doğurduğu problemlərin miqyası çox böyükdür. Qapalı informasiya fəzalarında real aləmin mental dəyərləri fonunda hər bir insanın özünüsenzura hissi vulqar sözlərdən istifadə meyllərini bir qədər məhdudlaşdırır. Savadından, dünyagörüşündən, mədəni səviyyəsindən asılı olaraq müəyyən istifadəçilər qrupu vulqarizmdən istifadəni özünə rəva görməyərək, informasiya mədəniyyətinin etik normalarına riayət edirlər. Qlobal virtual məkanda isə vəziyyət xeyli fərqlidir. Təkcə ayrı-ayrı insanların deyil, mədəniyyətlərin, milli dillərin, dünyagörüşlərinin üz-üzə gəldiyi bu məkanda hətta simvol dəyişməsi, bir dildə seçilmiş sözün, xüsusi adın başqa bir dildə yeni fonetik çalar, semantik mənə qazanması da vulqarizm problemini aktuallaşdırır.

Təhqir məzmunlu hər bir sözün bütün xalqlar üçün böyük faciələrə yol açma biləcəkləri kəsərli informasiya silahı, konflikt mənbəyi olduğunu nəzərə alsaq, virtual məkanda vulqarizm, ilk növbədə, informasiya təhlükəsizliyi baxımından narahatlıq doğurur. Aparılmış müvafiq tədqiqatlardan çıxan nəticə informasiya təhlükəsizliyinin dörd mühüm komponenti özündə birləşdirdiyini göstərir: 1) konfidensiallıq; 2) informasiyanın bütövlüyünün təmin olunması; 3) informasiyanın istifadəçilər üçün əlverişliliyi; 4) fərdlər və sosial qruplar tərəfindən istifadə edilən məlumatların mənəvi, əxlaqi dəyərlərə xələl gətirməməsi, cəmiyyət, dövlət, vətəndaşlar üçün ideoloji və psixoloji problemlər yaratmaması [4]. Bu baxımdan, vulqarizm informasiya təhlükəsizliyinin ümumi vəzifələrini təşkil edən komponentlərdən sonuncusuna qarşı yönəlmiş birbaşa təhdiddir.

Digər tərəfdən, vulqarizmdən istifadə kommunikasiyaların bir səviyyədə digərinə keçidində, onların ardıcılığına mane olan çox ciddi əngəldir. Elmi ədəbiyyatda kommunikasiyanın müxtəlif səviyyələri fərqləndirilir: 1. Tanışlıq səviyyəsi (*Level of acquaintance*); 2. İnformasiya paylaşımı (*Sharing of information*); 3. İdeya paylaşımı (*Sharing of ideas*); 4. Emosiya paylaşımı (*Sharing of emotions*); 5. Dərin səviyyəli paylaşım (*Gut level sharing*) [5].

Vulqarizmdən istifadə insanlar arasındakı ünsiyyət xəttinin çox zaman tanışlıq, yaxud informasiya paylaşımı səviyyəsində qırılmasına səbəb olaraq bunun daha dərin tanışlığa, hər hansı sahədə (işgüzar əlaqə, şəxsi həyat və s.) fəal əməkdaşlığa doğru inkişafına imkan vermir, beləliklə, ünsiyyət öz əhəmiyyətini itirmiş olur.

Vulqar sözlərin işlədilməsi xüsusilə uşaqların nitqində daha çox nəzərə çarpdığından, bu amil də İnternet mühitində vulqarizmə qarşı mübarizəni aktuallaşdırır. Çünki dünyadakı İnternet istifadəçilərinin əhəmiyyətli bir hissəsi də söz ehtiyatını mətbuat, televiziya, kitablar, filmlər, o cümlədən İnternet vasitəsilə zənginləşdirən azyaşlılardan ibarətdir və İnternet məkanında vulqar leksikadan geniş istifadə onların müvafiq dil etiketlərinə yiyələnməsi prosesinə mənfi təsir göstərə bilər.

Məsələnin daha bir əhəmiyyətli cəhəti isə istifadəçi adlarının, domen adlarının yaradılması zamanı vulqar sözlərdən istifadə hallarının qarşısının mümkün qədər alınması zərurətidir. Bu problem iki formada özünü büruzə verir. Birinci halda, milli məkandakı istifadəçilər üçün nəzərdə tutulmuş domen adını qeydiyyatdan keçirənlər bu sahədəki sərbəstlikdən istifadə etməklə öz məqsədlərinə uyğun olaraq milli dildəki müvafiq vulqar sözdən birini domen adı kimi müəyyənləşdirirlər. Heç bir maneə olmadan qeydiyyatdan alınan belə domenlər üzrə yaradılmış İnternet səhifələrində, bir qayda olaraq, əxlaqsızlığı təbliğ edən materiallar, şəkillər, videolar, mətnlər və s. yerləşdirilir. Azərbaycanın milli İnternet mühitində kifayət qədər belə domen adlarına rast gəlmək olar.

İkinci hal isə, daha çox, bir dildə yaradılmış domen adının digər bir dildə simvol dəyişikliyinə məruz qalması ilə bağlıdır. Təsadüfi deyil ki, domen adlarının yaradılması prinsipləri ilə bağlı elmi tövsiyələrdə bu amilə xüsusi diqqət yetirilməsi zəruri sayılır. Bir dildə yaradılmış domenin səs kompleksinin başqa bir dildə hər hansı vulqarizmin səs kompleksi ilə üst-üstə düşməsi və nəticədə, domen adının gülməli assosiasiya doğurması, qeyri-adi görünməsi, yaxud domen adının öz məqsədindən xeyli fərqlənməsi çox realdır.

Aşağıda təqdim edilən domen adları buna nümunə sayıla bilər:

antikal.de – Məişətdə istifadə üçün nəzərdə tutulmuş kimyəvi məhsulların satışını həyata keçirən alman firması;

dermo.com – Kimyəvi reaktivlərin istehsalçısı;

durak.com, duraktekil.com – Paltar və tekstil sənayesi müəssisəsi;

eblo.org – *Education Based Latino Outreach* - təhsil məsələləri ilə məşğul olan firma;

jopa.com – Landşaft və arxitektura dizaynı üzrə kompaniya;

mudila.ee – Estoniyada fəaliyyət göstərən uşaq bağçası və s.

Belə hallar İnternet səhifəsinin potensial istifadəçilərinin çox olduğu konkret dil mühitində domen adının uğuruna xələl gətirən, bir əmtəə nişanı olaraq onu müəyyən risk qarşısında qoyan amillərdir. Domen adlarının, istifadəçi adlarının fərdi olduğu qədər, həm də ictimai xarakter daşdığına nəzərə alsaq, bu sahədə müəyyən nəzarət mexanizmlərinin tətbiqinə ehtiyac vardır.

Şifahi nitqin reallaşdığı hüdudsuz mühitdən fərqli olaraq, İnternet mühitinin texniki əsaslar üzərində formalaşması bu sahədə müəyyən imkanlar yaradır.

Məşhur İsveçrə dilçisi, psixoloji sosiologizm dilçilik məktəbinin banisi sayılan Ferdinand de Sössür (1857-1913) dil işarəsinin ən mühüm əlaməti kimi onun ixtiyariliyini göstərirdi. Onun baxışlarına görə, dildə gözlənilməz, qəfil dəyişikliklərin baş verməməsinin əsas səbəblərindən biri də elə məhz dil işarələrinin ixtiyariliyindədir. Eyni zamanda, dil işarələrindən hamının istifadə etməsi, yəni onların kollektiv rəydən asılı olması da dildə gözlənilməz, qəfil dəyişikliklərin yaranmasına mane olur [6].

Görkəmli nəzəriyyəçinin irəli sürdüyü bu müddəaları İnternet mühitində nəzərdən keçirərkən, bir qədər fərqli mənzərənin şahidi olacağıq. Belə ki, bu mühitdə müvafiq texniki imkanlardan istifadə etməklə dil işarələrindən istifadə vəziyyətini idarə etmək, dil işarələrindən məhdud bir istifadə mühiti yaratmaq mümkündür. Bu mənada, real məkandan fərqli olaraq, virtual aləmdə dil işarələrinin sərbəstliyi bu işarələrin hər bir potensial daşıyıcısından deyil, dildən konkret leksik baza daxilində məhdudlaşdırılmış istifadə mühitini yaratmaqdan ötrü həmin bazanı formalaşdıran proqram təminatçılarından, sistem inzibatçılarından asılıdır.

Məsələnin həlli yolları

Müxtəlif forumlarda, söhbət otaqlarında senzuradan kənar söz və ifadələrin qarşısını almaqdan ötrü tətbiq edilən söz süzgəci (ing. *worldfilter*) proqramları bu sahədə səmərəli həll sayıla bilər. Bu proqramlar ünsiyyət prosesində qeyri-normal leksik vahidləri, o cümlədən vulqar sözləri bloklamaq və bununla xüsusən azyaşlı istifadəçiləri arzuolunmaz kontentlərdən mühafizə etmək üçün hazırlanmışdır [7]. Proqram açar sözlərin unikal alqoritmlə tanınması və bloklanması prinsipi əsasında işləyir. Açar sözlərin toplandığı elektron lüğət bazası peşəkar dilçilər tərəfindən tərtib edilir. Eyni zamanda, lüğətdə toplanmış söz və ifadələrin sırası zərurət yarandıqca istifadəçilər tərəfindən daxil edilən yeni nümunələr hesabına genişləndirilir. Söz süzgəclərində vulqar leksika nümunəsinin dəyişdirilməsi iki üsulla həyata keçirilir:

1. *Maska üsulu* – bu zaman sistem daxil edilmiş vulqar sözü silərək, onun əvəzinə yazılış baxımından həmin sözün strukturuna yaxın olan, lakin tamam başqa məna verən sözü təklif edir.
2. *Dəqiq əvəzləmə üsulu* – bu üsuldən istifadə zamanı sistem yalnız lüğət bazasında dəqiq alternativini olan sözləri dəyişir. Əgər belə bir alternativ yoxdursa, bu zaman, söz simvol işarələri ilə əvəz olunur [8].

Fikrimizcə, söz süzgəclərinin yaradılması və istifadəsi təcrübəsinə əsaslanaraq, qlobal vulqarizm bazasının yaradılması İnternet mühitində vulqar sözlərdən istifadəyə qarşı uğurlu mübarizə üsulu ola bilər. Belə bir bazanın yaradılması işi, ilk növbədə, milli dillərə aid vulqar leksika nümunələrinin lokal bazalarda toplanmasından başlanmalı, daha sonra lokal bazaların qlobal vulqarizm bazasına – *AntiVulgar* sisteminə inteqrasiyası təmin edilməlidir. Bu işin fərdi təşəbbüslər üzrə deyil, vahid siyasi sənəd və bütün milli dillər üçün ümumi olan texniki standartlar əsasında həyata keçirilməsi, formalaşdırılan lokal bazaların qlobal vulqarizm bazasında uğurla inteqrasiyası üçün prosesin informasiya cəmiyyətində etik normaların qorunması üzrə qlobal çağırışlar irəli sürən və buna nəzarəti həyata keçirən YUNESKO-nun koordinatorluğu ilə aparılması vacibdir.

Qlobal vulqarizm bazası tətbiq edildikdən sonra virtual ünsiyyət prosesində vulqar sözlərdən istifadə səviyyəsinin aşağı düşəcəyini gözləmək olar. İnternet istifadəçiləri öz davranışlarını virtual məkanın onlara təklif etdiyi optimal etik normalara uyğunlaşdırmağa başlayacaqlar. Bu bazanın imkanları hətta virtual ünsiyyətdə vulqarizmdən istifadəyə xüsusilə tez-tez cəhd göstərən istifadəçilərin müəyyənləşdirilməsi və onlara qarşı, real həyatda olduğu kimi, ictimai qınaq mexanizminin təşkilinə, lazım gələrsə, bir sıra sanksiyaların tətbiqinə belə imkan verəcək.

Qlobal vulqarizm bazası vulqar sözlərin domen adları kimi müəyyənləşdirilməsi, milli dillərdə yaradılmış domen adlarının qlobal mühitdə vulqar semantika ilə assosiasiya olunması riskini də minimallaşdıracaq. Məsələn, domen adları qeydiyyat üçün təqdim olunarkən *DNS* həmin adı qlobal vulqarizm bazasında inteqrasiya olunmuş milli bazalar üzrə nəzərdən keçirərək, onun müxtəlif dillərdə mümkün assosiasiyaları barədə adı təqdim edən subyekti əvvəlcədən məlumatlandıracaq və onu ad barədə bir daha düşünməyə çağıracaq. Belə bir bazanın yaradılması bəzi şəxs adlarının, soyadların, təxəllüslərin, toponimlərin başqa dillərə transliterasiyası zamanı həmin dillərdə vulqarizm kimi səslənməsi problemini də aradan qaldıra bilər.

Bütün bunlarla yanaşı, milli vulqarizm bazalarının yaradılması və onların qlobal məkanda inteqrasiyası prosesinin kifayət qədər çətin və mürəkkəb bir proses olduğu da nəzərə alınmalıdır. Bu sahədə ən böyük çətinlik vulqar mənə verən söz və ifadələrin dəqiq müəyyənləşdirilməsi və sistemin lazımı anda onları düzgün tanıması ilə bağlıdır. Çünki söz süzgəclərindən istifadə təcrübəsi bəzən vulqarizm olmayan söz və ifadələrin də senzuraya məruz qaldığını göstərir. Məsələn, əgər biz Azərbaycan dilində vulqar mənə daşıyan *axmaq* (adam) sözünü bazaya daxil etsək, sistem bu sözlə yanaşı, onun omoformunu da (çay kimi *axmaq*) blokladacaq. Bundan başqa, elə apelyativlər vardır ki, onlar özlüyündə heç bir vulqar mənə daşımır. Məsələn, bir sıra heyvan adları (eşşək, çaqqal, tülkü, donuz, inək, öküz) yalnız insana aid edildikdə vulqarizmə çevrildiyi kimi, insana aid olmayan kontekstlərdə də kifayət qədər geniş şəkildə adi söz kimi istifadə edilir.

Bir sıra xüsusi adların da vulqar leksika nümunəsi sayılaraq, qeyri-ixtiyari şəkildə senzuraya məruz qalması çox realdır. Məsələn, Böyük Britaniyada yer adı olan *Penistone* toponiminin virtual ünsiyyət proseslərində söz süzgəcləri tərəfindən blokladılması faktı buna nümunə sayıla bilər.

Eyni zamanda, qlobal vulqarizm bazasının nəzarətindən yayınma yolları da diqqətdən kənar qalmamalıdır. Bunun ən çox istifadə edilən üsulları, məsələn, sözün mənaya xələl gətirməyəcək dərəcədə orfoqrafik təhrifi (*nadürüst-nadürüst-nadürüst*), bir və ya bir neçə hərfin başqa qrafika ilə verilməsi (*düdəmə-düdəmə-düdəmə*) və s. ola bilər. Ona görə də milli vulqarizm bazaları formalaşdırılarkən, hər bir söz, ifadə məhz kontekst üzrə nəzərdən keçirilməli, söz və ifadələr bazaya mümkün təhrif tipləri nəzərə alınaraq daxil edilməli, bir sözlə, mənənin dəqiq tanınması üçün sistemin müvafiq blokları mükəmməl qaydada işlənməlidir.

Nəticə

Virtual ünsiyyət prosesində fərdlərin şərəf və ləyaqətinə qarşı yönələn sözlərdən - ədəbi dil normalarına zidd vulqarizmlərdən istifadənin qarşısının alınması informasiya cəmiyyətinin etik

aspektlərinin təmin edilməsi istiqamətində həyata keçirilməli olan tədbirlərin tərkib hissəsidir.

İnternet mühitinin şifahi nitqdən fərqli olaraq, müəyyən texniki əsaslar çərçivəsində məhdudlaşması vulqarizmlərə qarşı mübarizə sahəsində imkanları genişləndirir.

Milli dillərdə yaradılmış vulqarizm bazalarının inteqrasiyası nəticəsində qlobal vulqarizm bazasının yaradılması və YUNESKO-nun koordinatorluğu ilə bu baza üzrə *AntiVulgar* sisteminin tərtibi İnternet mühitində vulqarizmlərə qarşı uğurlu mübarizə platforması kimi nəzərdən keçirilməlidir.

Virtual məkan bütün digər özəllikləri ilə bərabər, həm də mədəniyyətlər arasında davamlı dialoqu təmin edən açıq məkandır. Milli mədəniyyətlərin bu məkanda nizamlı, səliqəli, etik normalara uyğun bir şəkildə dialoqa girməsi, bəşəriyyətin rifahı naminə mədəniyyətlərin bir-biri ilə ortaq dil tapması üçün qeyd edilən məsələlərin tədricən həyata keçirilməsi zamanın tələbidir.

Ədəbiyyat:

1. Əliquliyev R.M., Mahmudova R.Ş. İnformasiya mədəniyyəti: mahiyyəti və formalaşdırılması problemləri // İnformasiya cəmiyyəti problemləri. Bakı, 2010, №1, s. 14-22.
2. <http://www.itu.int/wsis/docs/geneva/official/poa.html#c10>
3. Fərəcov R. İzahlı dilçilik lüğəti. Bakı, "Maarif", 1969, 143 s.
4. Əliquliyev R.M., İmamverdiyev Y.N., Yusifov F.F. Cəmiyyətin informasiya təhlükəsizliyinə dair bəzi konseptual baxışlar // İnformasiya cəmiyyəti problemləri, № 2, 2011, s. 3-9.
5. <http://www.99u.com/articles/6844/the-five-levels-of-communication-in-a-connected-world>.
6. Сосюр Ф. Курс общей лингвистики. Изд-во Урал. ун-та, 1999, 432 с.
7. <http://www.en.wikipedia.org/wiki/Wordfilter>
8. http://www.sozdat-forum.ru/wiki/Sozdanie-fil_tra-necenzurnqih-slov.html

УДК 004.6:80

Алгулиев Расим М.¹, Джафаров Ядигар М.²

¹Институт Информационных Технологий НАНА, Баку, Азербайджан

²Институт Языкознания им. Насими, Баку, Азербайджан

¹secretary@iit.ab.az, ²yedgar@yandex.ru

Вопросы создания глобальной базы вульгаризма

Рассмотрены правила соблюдения этических норм в информационном обществе и проанализированы проблемы использования вульгарных слов в интернет-среде. С точки зрения культурного развития общества и информационной безопасности для решения вышеуказанной проблемы предлагается создание глобальной антивульгарной базы.

Ключевые слова: вульгаризм, вульгарная лексика, антивульгарный, доменные имена, вордфилтер, информационное общество, нежелательный контент.

Rasim M. Alguliev¹, Yedgar M.Jafarov²

¹Institute of Information Technology of ANAS, Baku, Azerbaijan

²Institute of Linguistics named after Nesimi of ANAS, Baku, Azerbaijan

¹secretary@iit.ab.az, ²yedgar@yandex.ru

Challenges of creation of global vulgarism database

Compliance with ethical norms in the information society has been considered and the problem of using vulgar words in online environment has been analyzed. The idea of creating a global anti-vulgar database has been proposed with the view to address the above mentioned challenge in ensuring information safety and cultural development of the society.

Keywords: vulgarism, vulgar vocabulary, anti-vulgar, wordfilter, information society, unwanted content.